

BELGIË NA DE BEVRIJDING

BRUNO DE WEVER

Martin Conway, *Les chagrins de la Belgique. Libération et reconstruction politique 1944-1947*

Bruxelles, CRISP, 2015, 526 pp., ill., ISBN 9782870751251

Enkele jaren geleden schreef de Britse België-kenner Martin Conway een belangrijk boek over België in de cruciale jaren na de bevrijding.¹ Het werk van de aan de universiteit van Oxford verbonden historicus kreeg heel wat weerklink² en werd

nu ook door Serge Govaert

in het Frans vertaald en uitgegeven door de CRISP. Conways boek verscheen kort na de lange Belgische regeringscrisis in

— 1 M. Conway, *The Sorrows of Belgium: Liberation and Political Reconstruction, 1944-1947*, Oxford, 2012, 432 pp.

2 O.m. in het discussiedossier in de *BMGN Low Countries Historical Review*, jg. 129, 2014, nr. 4, pp. 32-61 met bijdragen van Nico Wouters, Nele Beyens en Marc Mazower en een repliek van Conway. Zie ook de bespreking van WT-redactielid Antoon Vrints in de *European History Quarterly*, 2014, pp. 138-140.

2011-2012 en draagt daar de sporen van. Het laatste hoofdstuk (pp. 457-482) gaat onder de veelzeggende titel ‘*La mort de la Belgique*’ en kan gelezen worden als een epiloog waarin de auteur de teloorgang analyseert van wat hij de ‘Derde Belgische Staat’ doopt. Die kwam tot stand in de naoorlogse jaren en werd gekenmerkt door een nieuwe Belgische basisconsensus. De ‘Eerste Belgische Staat’ na 1830 beruiste op een consensus van notabelen en veranderde fundamenteel van karakter als gevolg van democratiseringsprocessen tussen 1880 en het einde van de Eerste Wereldoorlog. De moeizame acceptatie van de massademocratie kenmerkte de ‘Tweede Belgische Staat’. De totalitaire ervaring van de bezetting leidde tot de definitieve aanvaarding van de parlementaire democratie. Het was meteen een eerste wezenstrek van de ‘Derde Staat’ die gevestigd was op Franstalig-socialistische en Vlaams-katholieke samenwerking. Andere wezenstreken waren de georganiseerde samenwerking tussen werkgevers en werknemers (bezegeld in het Sociaal Pact, 1944) enerzijds en de verzuiling anderzijds. Voorts werd het hernieuwde België gekenmerkt door een sterk Belgisch nationaal gevoel. “*L’identité nationale belge existait bel et bien et, à maints égards, est sortie renforcée de la Seconde Guerre mondiale*” (p. 16). Conway zet zich af tegen een analyse die ervan uitgaat dat ‘het verdriet van België’ – wat voor de auteur anders dan in de roman van Hugo Claus staat voor de teloorgang van de natiestaat – inherent zou zijn aan de Belgische natiestaat zelf: “*La vitalité de ce sentiment de ‘belgitude’ complique toute explication téléologique des difficultés que connut par la suite l’Etat-nation belge. La Belgique était une entité politique viable dans les décennies d’après-guerre, et les problèmes qu’elle dut affronter par la suite formaient un processus bien plus complexe*”

que la simple fission de la carapace de l'Etat belge et l'émergence de nouvelles entités et identités wallonne en flamande. Ces sentiments régionalistes – et les mouvements politiques qui s'efforçaient de leur donner forme – n'étaient pas des forces en prise à leur propre et impitoyable dynamique; ils se renforcèrent plutôt en devenant les langues politiques au travers desquels s'articulaient les griefs ressentis par des couches importantes de la population face aux politiques et aux structures de l'Etat belge tel qu'il était apparu lors du processus de reconstruction d'après-guerre.” (p. 462)

De Vlaamse natievorming is voor Conway dus geen autonoom proces, maar eerder een gevolg van de constructiefouten van de 'Derde Belgische Staat'. Hoewel de auteur daar niet zo duidelijk over is, lijkt een van de constructiefouten te zijn dat de politieke elites geen institutionele erkenning gaven aan de taalgemeenschappen in België. Het idee van federalisering werd op enkele uitzonderingen na volstrekt afgewezen (p. 481).

“Le patriotisme aboutit ainsi à empêcher une révision constitutionnelle comme l'illustra le plus concrètement peut-être l'absence de toute dévolution de pouvoir des institutions centrales de l'Etat vers les communautés définies linguistiquement ou territorialement, de Wallonie et de Flandre. Vu en particulier du point de vue du processus ultérieur de fédéralisation intervenue des années 1970, il semble difficile à première vue d'expliquer pourquoi on n'a pas saisi l'occasion, après la guerre, de mettre en marche ces réformes constitutionnelles qui paraissaient évidentes autant que nécessaires.” (pp. 320-321)

Nochtans staken 'les sous-nationalismes' van Vlamingen en Walen al heel snel weer de kop op. De auteur ziet het Waalse nationaal congres in Luik, 20-21 oktober 1945, waar een aanzienlijk deel van de aanwezigen Wallinganten zich voorstander

toonde van een aanhechting bij Frankrijk of Waalse onafhankelijkheid enerzijds en de aanslag op de IJzertoren op 16 maart 1946 anderzijds als parallelle gebeurtenissen “démontrant clairement que les questions d'identité régionale conservaient leur charge émotionnelle et leur potentiel perturbateur” (p. 322).

Met de kennis van de afloop, is men geneigd vooral de Vlaamse beweging te zien als een gevaar voor de desintegratie van België. Nochtans is in de jaren na de oorlog de bedreiging van de Waalse beweging veel groter, aldus Conway. Voor de eerste keer sedert 1830 stond de loyaleiteit van de Franstalige bourgeoisie aan de unitaire staat op het spel (p. 323). De Vlaamse beweging daarentegen sloot weer nauwer aan bij de Belgische natiestaat. Dat had onder meer te maken met de machtspositie van Vlamingen in de staat.

“[P]our la première fois depuis sa création en 1830, la Belgique devint dans la période d'après-guerre un Etat explicitement bilingue. La hiérarchie des langues, autrefois reflet d'une hiérarchie plus large de pouvoir social, avait disparu et les belges d'expression néerlandaise étaient solidement installés dans des positions d'autorité politique et économique.” (p. 22)

De figuur van Achilles Van Acker, verkozen voor de socialisten in Brugge en eerste minister in 1945-1946 en 1954-1958, voor wie de auteur een onverholen bewondering koestert en op wiens archieven hij in belangrijke mate steunt, is er embleematisch voor. Maar het waren toch in de eerste plaats Vlaamsgezinde katholieke staatsmannen, mensen als August De Schryver en Gaston Eyskens, die een verbinding maakten tussen de Vlaamse beweging en de Belgische staat.

“C'est pourquoi, même si le nationalisme flamand restait sentimentalement attaché à la rhétorique des exclus et des discriminés, la

réalité était à beaucoup d'égards différente. Désormais d'authentiques voix flamandes étaient au cœur du pouvoir.” (p.327)

Maar als die Vlaamsgezinde machtselite er bij de afloop van de Koningskwesie niet in slaagde de wil van een Vlaamse meerderheid door te drukken, werd de deur opnieuw opengezet voor het anti-Belgisch Vlaams-nationalisme. De Volksunie, *“qui était la continuation (en termes personnel politique comme de discours) du nationalisme flamand de l'entre-deux-guerres”* (p. 336).

Voor wat de geschiedenis van de Vlaamse beweging betreft, bevat het boek van Conway op de keper beschouwd weinig nieuwe inzichten. De auteur kan niet echt een goede verklaring bieden voor het succes van het anti-Belgische Vlaams-nationalisme vanaf de jaren 1960. Hij onderschat de autonome kracht van het Vlaams natievormingsproces, alsook de impact van de naoorlogse zuiveringen, althans de impact van het discours over deze zuiveringen dat in Vlaanderen een sterke sociale groep vorm gaf die met niets minder dan het verdwijnen van België genoegen nam.

Maar voor de politieke geschiedenis van de eerste naoorlogse jaren is dit boek ongetwijfeld een standaardwerk dat in lengte van jaren zal worden geconsulteerd.